

גירושין בצל מלחמה: הקשר בין מצב מלחמה ליציבות זוגית בישראל

בימים אלו של מלחמה עצימה בישראל, אנסה לבחון במאמרי זה, את הזיקה בין מצב מלחמה לבין היציבות הזוגית בישראל, תוך התמקדות בהשלכותיה החברתיות והמשפטיות של מלחמת "חרבות ברזל" והמשכה במבצע "עם כלביא ושאגת הארי". טענתי המרכזית היא כי מלחמה אינה "גורמת" לגירושין במובן סיבתי חד ממדי, אך היא פועלת כמכפיל סיכון זוגי ומשפחתי: מלחמה מעצימה עומס רגשי וכלכלי, מערערת שגרה הורית, מחלישה מערכות תמיכה, מחריפה מצוקה נפשית, ולעיתים אף מגדילה את הסיכון לאלימות בתוך המשפחה¹. בין מעט הנתונים הרשמיים שפורסמו, עולה כי כמחצית מבנות הזוג הנשואות למשרתי מילואים דיווחו על פגיעה בקשר הזוגי בעקבות השירות, וכי 34% מהן קשרו פגיעה זו למחשבות על פרידה או גירושין². בנוסף, מחקר מייצג מצא שיעורים גבוהים מבימים רגילים של אלימות מילולית, רגשית, כלכלית, פיזית ומינית במשפחה בתקופת המלחמה, בולטים עוד יותר שיעורי דיווח גבוהים יותר בקרב מפונים ומגויסים³. בשל כך, מערכת המשפט הכירה בפועל בכך שסכסוכי משפחה אינם יכולים להיעצר בזמן חירום, והותירה מסלולים לסעדים דחופים ולניהול ענייני קטינים, קשר הורי והגנה מינית⁴. אך לעניות טעמי זה מעט מדי ונעדר כל יצירתיות לעומת האתגר העצום שנוצר עקב מצב המלחמה המתמשך. למרות חלוף כשנתיים וחצי מאז פרוץ המלחמה, אין עדיין מקור רשמי או מחקר עדכני המוכיח עלייה כללית מוכחת במספר הגירושין שהושלמו בישראל עקב המלחמה⁵. מכאן הערכתי כי על המשפט הישראלי להכיר במצב מלחמה כגורם סיכון משפחתי מובחן, המחייב מענה משפטי, טיפולי ומדיניותי מותאם ויפה שעה אחת קודם.

מבוא

הדיון המשפטי המסורתי בגירושין מתמקד, מטבע הדברים, בעילות, במזונות הקטינים, בחלוקת רכוש, חלוקת זמן הורי, באחריות הורית ובטובת הילד. ואולם, מסגרת זו נעשית חלקית כאשר חיי הנישואין וההורות מתקיימים בתוך מצב חירום ביטחוני מתמשך. במצבים כאלה, התא המשפחתי חדל להיות יחידה פרטית המנותקת מן ההקשר הציבורי. הוא נעשה זירה שאליה מחלחלים ישירות לחצי המלחמה. שירות מילואים ארוך, פינוי מן הבית, ירידה בהכנסה, חרדה ממושכת, שחיקת ההורות, שינויים בהסדרי הראיה פגיעה בילדים וצמצום מערכות תמיכה (מערכות חינוך שעובדות רק לפרקים, למידה מרחוק, איסורים הנובעים מהוראות פיקוד העורף ועוד), כל אלה משנים מן היסוד את שיגרת ותנאי החיים של בני הזוג⁶.

דו"ח מבקר המדינה שבדק את הטיפול בכל הקשור לבריאות הנפש בעקבות אירועי 7 באוקטובר ומלחמת "חרבות ברזל" ממקם את הדיון הזה על בסיס עובדתי רחב. מן הדו"ח עולה שמדובר באירוע מאז'ורי ובעל השפעה נפשית נרחבת ביותר על האוכלוסייה בישראל, הדו"ח קובע כי בחצי השנה שלאחר האירועים העניקו קופות החולים ומרכזי החוסן טיפול לפחות מאחוז אחד מן האוכלוסייה, אף שבסקר משרד מבקר המדינה מאפריל 2024 דיווחו 38% מן המשיבים על תסמיני פוסט טראומה, חרדה או דיכאון ברמה בינונית או חמורה⁷. כאשר מצוקה נפשית בקנה מידה כזה מלווה את החיים האזרחיים, קשה לראות במשבר זוגי בזמן מלחמה עניין "פרטי" בלבד. זוהי תופעה משפטית וחברתית, אשר השפעותיה נרחבות הרבה מעבר לסטטיסטיקה היבשה.

¹ ראו באופן כללי: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, השפעת שירות המילואים במלחמת "חרבות ברזל" על משפחות המשרתים/ות – ממצאים מסקר משפחות משרתי מילואים, 2025 (28.9.2025); מבקר המדינה, הטיפול בבריאות הנפש בעקבות אירועי שבעה באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל (2025); מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל, שינויים במבנה המשפחה: נתונים, מגמות וכיווני פעולה (2025).

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שם.

³ הדס שפירא, אנה רזניקובסקי קוראס וטל ארזי, אלימות במהלך מלחמת "חרבות ברזל" ונכונות לפנייה לעזרה, ביטחון סוציאלי 126 (2025).

⁴ הרשות השופטת, פעילות מערכת בתי המשפט בתקופת מלחמת חרבות ברזל (עדכון 24.9.2024); הרשות השופטת, בקשה לסעד דחוף לפי תקנה 12 לתקנות להסדר התדייניות בסכסוכי משפחה.

⁵ השוו: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לעיל ה"ש 1; מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל, לעיל ה"ש 1.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לעיל ה"ש 1; מבקר המדינה, לעיל ה"ש 1.

⁷ מבקר המדינה, לעיל ה"ש 1.

במאמרי זה אנסה לברר האם מצב מלחמה מעצים ומאיץ הליכי גירושין ופרידה בישראל? טענתי היא כי התשובה חיובית, גם באספקט הכמותי, דהיינו יותר זוגות נפרדים במצב מלחמה מתמשך וגם באספקט המהותי – הלחץ שאותו מביא מצב המלחמה גם מזרז ומחדד מחלוקות בין בני הזוג שעד כה היו "רדומות" או בעצימות נמוכה וגם מייצר סלעי מחלוקת שלא היו קיימים עד כה ואותם יצרו הנסיבות החריגות הנובעות ממצב מלחמה. אך טענה זו מחייבת דיוק. אין בידי כיום תשתית רשמית מספקת לקביעה כי חלה כבר עלייה כללית מוכחת במספר הגירושין שהושלמו; אולם יש תשתית אמפירית, מוסדית ונורמטיבית ברורה לכך שהמלחמה פוגעת בזוגיות, מגבירה מחשבות על פרידה, מעמיקה קונפליקטים הוריים ומחריפה סיכונים בתוך הבית⁸. לטעמי, די בנתונים אלו בכדי להצדיק עיבוד משפטי עצמאי של התופעה והצעה מעשית למענה מוסדר למצב הנתון.

א. התשתית האמפירית: פגיעה בזוגיות בתנאי מלחמה

המקור הרשמי הישיר ביותר בהקשר זה הוא פרסום הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מספטמבר 2025 על השפעת שירות המילואים במלחמת "חרבות ברזל" על משפחות המשרתים. לפי הפרסום, כמחצית מבנות הזוג הנשואות למשרתי מילואים דיווחו כי הקשר הזוגי נפגע בעקבות השירות, 34% מהן השיבו כי הפגיעה הובילה למחשבות על פרידה או גירושין. עוד עלה כי ככל שמספר ימי המילואים גדל, כך עלה גם שיעור המדווחות על פגיעה בזוגיות. במקביל, 52% דיווחו על שינוי לרעה במצבם הנפשי של הילדים, ו-61% השיבו כי נזקקו לסיוע כלשהו בעקבות השירות, לרבות סיוע רגשי או נפשי⁹.

לנתונים אלה יש משמעות רחבה יותר מן המישור הסטטיסטי הצר. הם מלמדים, ראשית, שהפגיעה הזוגית איננה בגדר התרשמות אקראית אלא תופעה עצימה שנמדדה באופן רשמי. שנית, הם מצביעים על קשר בין עוצמת החשיפה למלחמה ואורך שירות המילואים לבין עומק השחיקה הזוגית. שלישית, הם ממקמים את הפגיעה בזוגיות בתוך משבר משפחתי כולל: מצוקת ילדים, עייפות נפשית, חוסר סיוע מספק ועומס תפקודי וכלכלי. מבחינה משפטית, פירוש הדבר הוא שסכסוך גירושין המתפרץ בתקופת מלחמה עשוי לבטא לא רק משבר זוגי נקודתי, אלא כשל מערכתי רחב יותר של התא המשפחתי¹⁰. זוהי מסקנה הנובעת מן הנתונים ומההקשר המוסדי גם יחד.

מסקנה דומה עולה ממסמך המדיניות של מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל. המסמך בוחן שינויים במבנה המשפחה וקובע כי מגפת הקורונה ומלחמת "חרבות ברזל" השפיעו על התערערות היחסים במשפחה, וממליץ על חיזוק מערכות היחסים והתפקוד המשפחתי, ובכלל זה בקרב משפחות הנמצאות בסיכון גבוה לפרידה או לגירושין¹¹. חשיבותו של מקור זה כפולה: הוא אינו רק מתאר תופעה, אלא גם מתרגם אותה להמלצה מדינית מובהקת. במילים אחרות, מוסדות המחקר והרווחה בישראל כבר מכירים בכך שמשבר לאומי מתמשך הינו גורם המאיץ משבר זוגי ומשפחתי.

ב. מן השחיקה הזוגית להחרפת אלימות במשפחה

הקשר בין מלחמה לבין משברים בזוגיות ובפירוק התא המשפחתי מתחדד כאשר בוחנים את השפעתה של המלחמה על אלימות בתוך המשפחה. במחקר שפורסם בשנת 2025 בכתב העת *ביטחון סוציאלי*, המבוסס על סקר מייצג שנערך בפברואר 2024 בקרב 1,529 משיבים, דווח כי 43.6% חוו או היו עדים לאלימות מילולית, רגשית או נפשית במשפחה מאז תחילת המלחמה, 25% דיווחו על אלימות כלכלית, 6.6% על אלימות פיזית; ו 3.4% על אלימות מינית. המחקר הוסיף כי מפונים ומגויסים דיווחו יותר מאחרים על אלימות במשפחתם¹².

מובן כי אין להסיק מכך שכל פגיעה בזוגיות בתקופת מלחמה היא אלימות. אולם המחקר מלמד בבירור שהמלחמה עלולה להעביר חלק מן המשפחות ממישור של שחיקה, מרחק וחוסר תפקוד למישור של סיכון מידי. במישור המשפטי, זהו מעבר דרמטי: הגירושין שוב אינם רק פירוק של קשר

⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לעיל ה"ש 1; שפירא, רזניקובסקי קוראס וארזי, לעיל ה"ש 3; הרשות השופטת, לעיל ה"ש 4.

⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לעיל ה"ש 1.

¹⁰ שם.

¹¹ מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל, לעיל ה"ש 1.

¹² שפירא, רזניקובסקי קוראס וארזי, לעיל ה"ש 3.

שנשחק, אלא לעיתים מהלך של הגנה, היחלצות וביטחון אישי. במצבים כאלה מצטלבים דיני המשפחה, דיני ההגנה על נפגעי אלימות, שירותי הרווחה וההליך השיפוטי הדחוף¹³. זוהי מסקנה נורמטיבית מתבקשת הנסמכת על נתוני הסיכון ועל המענים המוסדיים הקיימים.

גם מבקר המדינה מחזק כיוון זה. בדוח המעקב על ההתמודדות עם תופעת האלימות בין בני זוג צוין כי מלחמת "חרבות ברזל" הגבירה עוד יותר את האתגרים בתחום, וכי אירועים מסכני חיים ברמה הלאומית, ובהם מלחמות, עלולים להגדיל את גורמי הסיכון לאלימות ולהקשות על דיווח¹⁴. משרד הרווחה פרסם ביוני 2025 את סקר ה"בזק" בנושא אלימות במשפחה בזמן מלחמה, ובהודעה רשמית מנובמבר 2024 מסר כי מאז פרוץ המלחמה ועד אוקטובר 2024 התקבלו במוקד 118 כ-2,611 פניות בנושא אלימות במשפחה¹⁵. נתונים אלה אינם ממצים את כלל היקף התופעה, אך די בהם בכדי להציב תשתית מוסדית ברורה לכך שהמלחמה לא רק העמיקה שחיקה זוגית, אלא גם יצרה תנאים של סיכון בתוך הבית, סיכון שחייב לקבל מענה שהוא מעבר לכלים המשפטיים והמוסדיים להם אנחנו רגילים. נדרשת יצירתיות.

ג. המלחמה כמשנה את פעולתם של דיני המשפחה.

המלחמה משפיעה לא רק על עצם הסיכון לפירוד, אלא גם על אופן פעולתה של מערכת המשפט. לפי פרסום רשמי של הרשות השופטת, מערכת בתי המשפט פעלה בתקופת "חרבות ברזל" במתכונת חירום, והחל מיום 1.3.2024 לא חלה עוד הקפאת מועדים אוטומטית לגבי הליכים שהיו מוקפאים קודם לכן. עצם פרסום המשטר הדיוני המיוחד מלמד כי גם המדינה הכירה בכך שהחיים המשפטיים אינם נפסקים בתקופת מלחמה – ובוודאי שלא החיים המשפחתיים.

מבנהו של חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה מבטא עיקרון דומה. החוק מבקש לעודד יישוב מוקדם ומוסכם של הסכסוך, אך לצד זאת מוכרים גם מסלולים של סעדים דחופים לפי תקנה 12, מקום שבו לא ניתן להמתין למסלול הרגיל¹⁶. השירות הרשמי של הרשות השופטת לבקשה לסעד דחוף מדגיש את הדרישה לאסמכתאות ואת אופיו החרגי של הסעד, אך עצם קיומו של המסלול חשוב במיוחד בעת מלחמה, ילדים ממשיכים להזדקק להסדרי שהות, הורים נדרשים להכרעות מיידיות, ולעיתים עולה צורך דחוף בהגנה או בשמירת המצב הקיים¹⁷.

אם הייתי צריך עוד חיזוק למצב המיוחד שנוצר בתחום דיני המשפחה עקב מצב המלחמה, הכנסת עצמה קיימה דיון המשך בנושא "קשיים ביישום ואכיפה של זמני שהות והסדרי ראייה בגירושין על רקע מלחמת חרבות ברזל". בפרוטוקול הדיון נבחנה במפורש השפעת המלחמה על קיום זמני שהות ועל יכולת האכיפה, ובכך ניתנה הכרה מוסדית לקשר הישיר בין תנאי החירום לבין סכסוכי משפחה קונקרטיים. במובן זה, מצב המלחמה משנה את דיני המשפחה בשני מישורים: במישור המהותי הוא מחמיר פגיעות זוגיות והורית; ובמישור הדיוני הוא מחייב גמישות, דחיפות ותגובה מהירה.

ד. זהירות מתודולוגית: פגיעה בזוגיות אינה שקולה לעלייה מוכחת בגירושין

הגם שעמדתי היא כי קיים קשר מובהק במישור שבין מצב מלחמה המוביל לפגיעה בתא המשפחתי והזוגי לבין עלייה במספר הזוגות המתגרשים או נפרדים, למען הסדר והזהירות הנדרשת, כי מן החומר הרשמי עולה בבירור תמונה של פגיעה בזוגיות, מחשבות על פרידה, מצוקת ילדים, עומס הורי והחרפת אלימות במשפחה. ואולם, אין די בכך כדי לקבוע שכבר הוכחה עלייה כללית במספר הגירושין שהושלמו בישראל עקב המלחמה. מחשבות על פרידה אינן גירושין; פתיחת הליך אינה בהכרח פסק דין סופי; וגם פרידה בפועל אינה תמיד משתקפת מיד בנתונים לאומיים¹⁸. מבחינה

¹³ שם; הרשות השופטת, לעיל ה"ש 4.

¹⁴ מבקר המדינה, ההתמודדות עם תופעת האלימות בין בני זוג – ביקורת מעקב (2025).

¹⁵ משרד הרווחה והביטחון החברתי, אלימות במשפחה בזמן מלחמה: סקר "בזק" מקוון לבחינת היקפי אלימות במשפחה בחברה הישראלית בעת מלחמת "חרבות ברזל" (30.6.2025); משרד הרווחה והביטחון החברתי, היום הבין לאומי למאבק באלימות כלפי נשים בצל מלחמת "חרבות ברזל" (20.11.2024).

¹⁶ חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, התשע"ה–2014.

¹⁷ הרשות השופטת, לעיל ה"ש 4.

¹⁸ הכנסת, דיון המשך בנושא קשיים ביישום ואכיפה של זמני שהות והסדרי ראייה בגירושין על רקע מלחמת חרבות ברזל.

מתודולוגית, חובה להבחין בין אינדיקציות מובהקות לשחיקה זוגית לבין מסקנה דמוגרפית סופית בדבר שיעור הגירושין.

עם זאת, אין בהבחנה זו כדי להחליש את טענתי המשפטית העקבית: דיני משפחה אינם עוסקים רק ברגע הסופי של מתן הגט או פסק הדין. הם עוסקים גם במרחב הביניים: פרידה בפועל, סכסוך על ילדים, בקשות דחופות, זמני שהות, פנייה ליחידות הסיוע, אלימות במשפחה וטובת הילד. דווקא במרחב הזה השפעתה של המלחמה כבר גלויה לעין במקורות הרשמיים. לכן, גם בהיעדר הוכחה סטטיסטית סופית על שיעור הגירושין, קיים בסיס מספק להכרה במלחמה כמשתנה משפטי רלוונטי להתפרקות זוגית.¹⁹

ה. צעדים מעשיים להקטנת הסיכון לגירושין במצב מלחמה

מן המחקר ומהחומר המוסדי עולות גם מסקנות מעשיות. ראשית, יש חשיבות רבה לאיתור מוקדם של שחיקה זוגית ולא להמתנה לשלב ההתפרקות. כאשר נתוני הלמ"ס מלמדים על פגיעה נרחבת בזוגיות ועל צורך מוגבר בסיוע רגשי ונפשי, המסקנה המתבקשת היא שזוגות ומשפחות בתקופת מלחמה צריכים לפנות מוקדם יותר לסיוע, ולא מאוחר יותר. זהו היגיון פרקטי שנשען על הנתונים הרשמיים בדבר הצורך בסיוע ועל המלצות ברוקדייל לחיזוק משפחות בסיכון. הדרך לכך עוברת בהסברה – הן בטלוויזיה ובעיקר במדיות החברתיות תוך הפנייה למוקד שידוע לתת מענה מהיר עוד בשלב ניצני המשבר.

שנית, ראוי לייצר בתקופות חירום חלוקת עומסים מפורשת ומודעת יותר בתוך המשפחה: מי אחראי לילדים, מי אחראי לעניינים כלכליים, מי מפעיל רשת תמיכה חיצונית, ואילו קשיים מחייבים סיוע מידי. זוהי איננה המלצה "טיפולית" גרידא; היא נובעת מן העובדה שהעומס ההורי, השחיקה הרגשית והצורך בסיוע עולים בבירור מן המקורות הרשמיים. הדרך לכך עוברת דרך מערכת הדרכה הורית וזוגית הן במישור הלאומי והן במישור המקומי (הרשות המקומית ואולי החברה למתנס"ים).

שלישית, במקרים שבהם עולה חשד לאלימות, שליטה כלכלית, איום בנשק או פגיעה בילדים, אין לראות בכך "רק" תוצאה של לחץ מלחמתי. הדיווח צריך להיות מידי והטיפול הן המשטירתי והן המשפטי (בתי המשפט, מוסדות הסיוע המשפטי שליד בתי המשפט למשפחה ומחלקות הרווחה ברשויות המקומיות) צריך להיות מהיר, אפקטיבי, זמין וכזה שאינו מושפע ממצב המלחמה.

במישור המערכתי, כאמור, יש מקום לחיזוק מתמשך של יחידות הסיוע, מענים רגשיים למשפחות משרתי מילואים, וזמינותם של מסלולי סעד דחוף בענייני קטינים וקשר הורי. המשמעות כמו תמיד היא כסף – הזרמת תקציבים למוסדות הנ"ל מתוך ראייה ארוכת טווח שתקציבים אלו יחסכו למדינה תקציבים גדולים בהרבה במבט צופה פני עתיד.

סיכום

מלחמה אינה רק אירוע ביטחוני; בהקשר של מאמרי זה, מלחמה היא גם אירוע זוגי, הורי ומשפחתי. היא מאריכה היעדרות, פוגעת בשגרה, מחמירה מצוקה נפשית וכלכלית, מערערת את מצבם של ילדים, ולעיתים מחריפה אלימות בתוך הבית. המלחמה יצרה בישראל תנאים מובהקים של סיכון זוגי ומשפחתי, והשלכותיה ניכרות הן בתפקוד המשפחתי והן בפעולתה של מערכת המשפט.

מכל המקובץ מסקנתי הי כי על המשפט הישראלי להכיר במצב מלחמה כגורם סיכון משפחתי מובחן. הכרה זו אינה מחייבת יצירת עילת גירושין חדשה אך היא מחייבת רגישות גבוהה יותר של הדין למצבי חירום, זמינות ממשית של סעדים דחופים, השקעה במערכי סיוע נפשי זוגי, ותיאום הדוק בין מערכת המשפט, שירותי הרווחה ובריאות הנפש. דווקא משום שהמלחמה מטשטשת את הגבול בין חזית לעורף, על המשפט להבטיח שהמשפחה לא תיוותר זירה מופקרת של המשבר.

¹⁹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לעיל ה"ש 1.